

Особливості різновидів заздрісності в ранньому юнацькому віці

Kutsan O.I. Differences and peculiarities of envy varieties in early adolescence / O.I. Kutsan // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 29. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 350–362.

О.І. Куцан. Особливості різновидів заздрісності в ранньому юнацькому віці. У статті проаналізовано результати емпіричного дослідження особливостей різновидів заздрісності в ранньому юнацькому віці. Ми розглядаємо заздрісність як систему відносин особистості до різних сторін об'єктивної дійсності (предметів переваги іншого), що визначає соціально-психологічне ставлення особистості до успіху (досягнень, перевазі у можливостях набуття бажаного) та супроводжується комплексом негативних емоцій, які носять дуалістичний характер (на іншого та на себе), проявляються в мотивації прямо або побічно нівелювати виявлену перевагу та відновити суб'єктивну рівність.

Виявлено типові об'єкти заздрісності, що стосуються матеріальної, соціальної, актуальної діяльності та особистісної сфери. Встановлено, що при незадоволенні актуальних потреб та усвідомленні переваг інших, внутрішнє незадоволення переноситься на міжособистісну взаємодію та індивідуальний рівень функціонування. У дослідженні розглядаються такі різновиди заздрісності: конструктивні, за яких заздрісність проявляється як мотивація зрівнятись чи перевершити успіхи суперника (надаються 36% респондентів) та деструктивні, за яких заздрісність проявляється як мотивація відібрати бажане, а за неможливості досягнення цього зруйнувати його. Визначено, що деструктивні заздрісності поділяються на деструктивні депресивні (34% респондентів) та деструктивні агресивні (21% респондентів).

Зроблено висновок, що дані різновиди представляють одне явище заздрісності та є відображенням заниженої самооцінки в одному випадку і неадекватно завищеної – в іншому. Досліджено, що незадоволення актуальних потреб призводить до виникнення заздрісності, що виконує сигнальну і каталізуючу функції.

Підтверджено, що різновид деструктивних депресивних заздрісностей, який обумовлений самопринижуючою акцентуацією, пов'язаний із заниженою самооцінкою, мотивацією на прийняття соціумом, негативістичною поведінковою спрямованістю. Різновид деструктивної агре-

сивної заздрісності, який обумовлений егоцентричною акцентуацією, пов'язаний із неадекватно завищеною самооцінкою, мотивацією на задоволення егоцентричних потреб, агресивною спрямованістю. Патогенний характер агресивних заздрощів спрямовує активність суб'єкта на руйнацію об'єкта заздрощів, змінює його ставлення до соціального оточення. На основі проведеного емпіричного дослідження можемо констатувати, що заздрощі не притаманні самодостатнім особистостям, схильним до самореалізації, здатним позитивно сприймати успіхи інших та конструктивно оцінювати власні невдачі.

Ключові слова: заздрісність, заздрощі, особливості реакцій на успіх іншого, мотивація на досягнення успіху, самооцінка, копінг стратегії, ранній юнацький вік.

Е.И. Куцан. Особенности разновидностей завистливости в раннем юношеском возрасте. В статье проанализированы результаты эмпирического исследования особенностей разновидностей завистливости в раннем юношеском возрасте. Мы рассматриваем зависть как систему отношений личности к различным сторонам объективной действительности (предметов преимущества другого), что определяет социально-психологическое отношение личности к успеху (достижений, преимуществу в возможностях приобретения желаемого) и сопровождается комплексом негативных эмоций, которые носят дуалистический характер (на другого и на себя), проявляются в мотивации прямо или косвенно нивелировать проявленное преимущество и восстановить субъективное равенство.

Выявлены типичные объекты зависти, касающиеся материальной, социальной и личностной сферы. Установлено, что при неудовлетворении актуальных потребностей и осознании преимуществ других, внутреннее недовольство переносится на межличностное взаимодействие и индивидуальный уровень функционирования. В исследовании рассматриваются такие разновидности зависти: конструктивные, при которых зависть проявляется как мотивация сравниться или превзойти успехи соперника (36% респондентов), и деструктивные, при которых зависть проявляется как мотивация отобрать желаемое, а при невозможности достижения этого – разрушить его. Определено, что деструктивная зависть делится на деструктивные депрессивные (34% респондентов) и деструктивные агрессивные (21% респондентов).

Сделан вывод, что данные разновидности представляют одно явление завистливости и являются отражением заниженной самооценки в одном случае и неадекватно завышенной – в другом. Доказано, что неудовлетворение актуальных потребностей приводит к возникновению завистливости, выполняющую сигнальную и катализирующую функции.

Подтверждено, что разновидность деструктивной депрессивной зависти, которая обусловлена самоунижающей акцентуацией, связанная с заниженной самооценкой, мотивацией на принятие социумом, негативистической поведенческой направленностью. Разновидность деструк-

тивної агресивної заздрості, которая обусловлена эгоцентрической акцентуацией, связанной с неадекватно завышенной самооценкой, мотивацией на удовлетворение эгоцентричных потребностей, агрессивной направленности. Патогенный характер агрессивной заздрости направляет активность субъекта на разрушение объекта заздрости, меняет его отношение к социальному окружению. На основе проведенного эмпирического исследования можно констатировать, что зависть не присуща самодостаточным личностям, склонным к самореализации, способным положительно воспринимать успехи других и конструктивно оценивать собственные неудачи.

Ключевые слова: зависть, завистливость, особенности реакций на успех другого, мотивация на достижение успеха, самооценка, копинг стратегии, ранний юношеский возраст.

Постановка проблеми. Звернення сучасних науковців до проблем духовності, моральності людини, світу її почуттів, переживань, стосунків дає можливість розгорнуто дослідити моральні чесноти людини. Проте прагнучи розвинути ці чесноти ми не можемо оминати такі негативні явища, як заздрості, ревності, жадібність тощо. У нашому дослідженні ми акцентуємо увагу саме на понятті «заздрості». Проблема такого невід'ємного атрибута соціального буття людини як заздрості довгий час ігнорувалася українською психологічною наукою, залишалася на периферії спеціального психологічного дослідження. Внаслідок чого знання про даний феномен більшою мірою базується на побутових, а не на наукових уявленнях. В даний час актуальність комплексного дослідження заздрості обумовлена, в першу чергу, усвідомленням на науковому та суспільному рівнях безсумнівної значущості пізнання її психологічної сутності, чинників прояву, механізмів формування та недостатнім рівнем її теоретичної розробки в сучасній психології.

Актуальність проблеми дослідження. У світлі сучасних змін у психології ми можемо говорити про поняття заздрості не лише як про грішне почуття, а заздрість як особистісну рису, притаманну лише грішникам, але також як про морально-психологічний феномен, який більшою чи меншою мірою притаманний повсякденному буттю особистості. Особливий прояв він знаходить серед молоді юнацького віку. А тому актуальною є проблема формування в неї високої моралі, непримиренності до прояву заздрості. Актуальність дослідження феномена заздрості диктується ще й тим, що в науковій літературі і до сьогодні немає однозначного визначення цього терміна, різні дослідники інколи вкладають в нього протилежний зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз вітчизняних і зарубіжних робіт з теми дослідження переконливо показує, що «доля» психології заздрості не є настільки простою і однозначною. Проблематика заздрості відноситься до числа тих, які відносно недавно увійшли в предметне поле психологічної науки. Так, перша спроба її вивчення у вітчизняній психології була зроблена лише в 1997 р. К. Муздибаєвим [7, 8]. Проте відзначимо і те, що останнім часом спостерігається очевидна активізація зусиль психологів з дослідження розглянутого соціально-психологічного явища. Найбільш значущими для розуміння психологічної сутності і природи заздрості, на наш погляд, є роботи Т. Бескової, О. Бондаренко, І. Котової, В. Куніциної, В. Лабунської, У. Лукана, К. Муздибаєва, Р. Шаміонова, А. Ben-Zeev, G. Clanton, J. Dunn, J. Brown, L. Beardsall, R. Whiterhurst [1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12]. Аналіз визначень заздрості, представлених в контексті сучасних досліджень, вказує на протистояння між двома стратегіями нівелювання переваги іншого: «досягти» і «відібрати». Бондаренко, Котова розглядають заздрість, як переживання, що спричинене перевагою, благополуччям іншого, бажанням мати те, що є в іншого» [4, с. 902]. «Заздрість – почуття відчаю, що виникає по відношенню до іншого, котрий володіє яким-небудь благом або перевагою, і супроводжуючий бажанням, щоб він їх позбувся» [5, с. 89]. «Заздрість – неприязно-вороже почуття, що виникає, коли індивід не має того, чим володіє інша людина, і пристрасно бажає мати цей предмет (це якість, це досягнення, це й успіх) або пристрасно бажає позбавити предмета заздрості іншої людини» [1, с. 4].

У першому з визначень заздрість проявляє себе як бажання досягти, у другому – відібрати, або в залежності від наявності ресурсів для досягнення (ресурси дозволяють – «досягнути», не дозволяють – «відібрати»), в третьому – пригнічення за власну неуспішність. Відображенням термінологічної багатозначності і різнополярних уявлення про заздрість є існуюче на рівні буденної свідомості розуміння заздрісності: «... «біла заздрість» – мотивація досягнення особистості, коли визнання чужого успіху виявляється для неї стимулом творчої активності і прагнення до змагання. <...> «чорна заздрість» – негативна емоція, спонукає суб'єкта здійснювати зловмисні дії з усунення чужого успіху, благополуччя, радості» [9, с. 118]. Отже, саме термінологічна двозначність у розумінні феномена заздрості і детермінує наукові дискусії з приводу її конструктивності. Очевидно, що відпо-

відь на питання про стимулюючі функції заздрості зумовлені вихідними уявленнями авторів про її сутність.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей різновидів заздрісності у ранньому юнацькому віці.

Виклад основного змісту. Визначаючись з поняттями, відзначимо, що заздрісність розглядаються нами як система відносин особистості до різних сторін об'єктивної дійсності (предметів переваги іншого) і визначаються як соціально-психологічне ставлення особистості до успіху (досягнень, перевазі у можливостях набуття бажаного), що супроводжується комплексом негативних емоцій, які носять дуалістичний характер (на іншого та на себе), проявляються у мотивації прямо або побічно нівелювати виявлену перевагу і відновити суб'єктивну рівність. У свою чергу, заздрісність – це інтегральна особистісна якість, яка передбачає гостре усвідомлення переваг інших і передбачає стале соціально-психологічне ставлення особистості до успіху (досягнень, перевазі у можливостях набуття бажаного), що супроводжується комплексом негативних емоцій, які носять дуалістичний характер (на іншого та на себе), проявляються у мотивації прямо або побічно нівелювати виявлену перевагу і відновити суб'єктивну рівність.

Говорячи про суперництво, відзначимо, що дане явище давно і активно функціонує на життєвому рівні, але в той же час не має категоріального статусу в психологічних словниках. К.Б. Кузнецова пише, що суперництво, маючи спільні конотації з поняттями «конкуренція» і «змагання», займає проміжне положення між відкритою, контактною формою суперництва – змаганням і конкретизованою (предметною) формою суперництва – конкуренції. <...> Поняття «суперництво» носить амбівалентний характер, суперництво має як позитивні значення (активність, змагальність, досягнення, успіх, перемогу), так і негативні (конфронтація, ворог, конкурент, заздрісник і т.д.)» [3, с. 9]. У нашому розумінні суперництво може базуватись як на позитивному, партнерському, нейтральному відношенні до іншого і мати конструктивний характер, так і на різко негативному (ворожому), набуваючи тим самим деструктивну спрямованість. Якщо в першому випадку діями суб'єкта по досягненню мети керує бажання бути кращим через наслідування ідеалу, засноване на доброзичливому ставленні до іншого, то в другому – прагнення отримати бажане перетинається з бажанням нашкодити тому, кому воно належить.

Отже, під суперництвом нами розуміється феномен, що функціонує в системі міжособистісних і міжгрупових відносин, що визначає модель поведінки особистості, що характеризується орієнтованістю «на себе» і прагненням у певний спосіб перевершити результати іншого.

Для більш детального розгляду вищезазначених явищ розглянемо феномен «оцінки» та «порівняння» переваг іншого. В рамках теорії соціального порівняння в результаті оцінки і порівняння власних результатів діяльності з результатами діяльності іншого можуть виникати різні відносини між об'єктом та суб'єктом порівняння, що супроводжуються відповідними переживаннями та діями. Однією з таких реакцій на успіх іншого, як зазначає В.А. Лабунська, можуть стати заздрощі: «<...> порівняння та оцінювання можуть призводити як до заздрості, так і до надії отримати бажане. Але, беручи до уваги висновки щодо ролі механізмів порівняння і оцінювання в актуалізації заздрості і надії, необхідно звернути увагу на ті соціально-психологічні зміни буття людини, які можуть перетворювати «порівняння» в «активну надію», а «оцінювання» – в прагнення «досягти». В іншому випадку «оцінювання» та «порівняння» сприятимуть актуалізації прагнення не допустити переваги над собою, але відібрати, зруйнувати те, що належить іншому, тобто до заздрощів» [6, с. 121].

Заздрісність в тандемі з суперництвом набуває негативістичного спрямування на іншого, що проявляється на поведінковому рівні: у нівелюванні переваг, руйнації об'єкта переваги або, навпаки, має пасивно-споглядальну позицію. З іншого боку, суперництво має і самостійну функцію – функцію досягнення, в основі якої відсутні дії, що певним чином можуть нашкодити благополуччю інших.

Дуалістичний характер заздрісності знаходить своє відображення у працях Т. Бескової [1, 2, 3], що визначається такою різновидністю: конструктивна, що реалізовується у конструктивних реакціях на успіх іншого, спробі досягнення винагороди шляхом випередження суперників, що прагнуть ідентичних цілей, та деструктивна, яка акцентує увагу не на досягненні винагороди, а на позбавленні іншого потенційної чи наявної винагороди в актуальній сфері. Деструктивна, в свою чергу, проявляється у деструктивних реакціях на успіх інших як мотивація відібрати або зруйнувати об'єкт переваги, поділяється на депресивну заздрісність та агресивну заздрісність.

Заздрісність-депресія – порівнюючи себе з іншими, індивід усвідомлює власну незначущість, переживає засмучення щодо себе, через непродуктивність власного життя.

Заздрісність-агресія – порівнюючи себе з іншими, індивід усвідомлює об'єктивну/суб'єктивну несправедливість через те, що хтось успішніший за нього, ненависть по відношенню до інших через продуктивність їхнього життя, мотивація позбавити їх переваги.

Підсумовуючи вищезазначене, до конструктивних реакцій на успіх іншого ми відносимо захоплення іншим, мотивацію зрівнятись, до деструктивних реакцій на успіх іншого ми відносимо мотивацію відібрати бажане.

Усвідомлення переваг інших у володінні чи можливостях набуття бажаного ми досліджували за допомогою авторського опитувальника «Особливості прояву заздрісності», «Методика дослідження реакцій на успіх іншого» Т. Бескової [3]. У дослідженні брали участь 200 респондентів раннього юнацького віку, учні старших класів загальноосвітніх шкіл.

Отже, представники раннього юнацького віку найчастіше заздять у своєму оточенні тим, хто рівний їм та подібний до них: однокласникам, юнакам, із якими відвідують спільні секції, подругам, братам/сестрам, кузенам. Таким чином, можемо зазначити, що першочергову роль відіграє соціальна схожість, тобто порівняння із собі подібними – з ким споріднений вид діяльності та хто входить до такої ж вікової групи. На підтвердження учнівським відповідям наведемо наукове положення Р. Уітерхартса: «... можливості для порівняння не безмежні, навпаки, вони досить обмежені певними соціальними рамками. Заздрісник, як правило, порівнює своє становище, свої досягнення зі статусом того, хто знаходиться близько на соціальній драбині. Адже, близькість робить подробиці життя іншої людини більш доступними для спостереження, порівняння та аналізу. Крім того, саме безпосереднє оточення найчастіше є референтною групою, точкою відліку, стосовно якої суб'єкт вимірює та оцінює свої досягнення і надбання, невдачі і втрати» [15, с.54]. Статистично відповіді учнів розподілились таким чином – 40% учнів чітко виділяють, що інші володіють винагородами, яких вони позбавлені. 44 % усвідомлюють переваги інших, проте ставляться до цього явища як до чогось звичного. 16% учнів не виділяють інших як таких, у яких є певні переваги.

Що стосується об'єктів заздрощів, то ними виступили: матеріальні переваги, котрі вказали 39 % респондентів, в яких про-

являються заздрощі до матеріальних переваг; переваги соціальної адаптації (21%), в яких проявляються заздрощі до переваг прийняття близькими, референтною групою; особистісні переваги (46%), в яких проявляються заздрощі до переваг особистісного розвитку; переваги в актуальній діяльності (35%), проявляються заздрощі до переваг в актуальній діяльності (навчальній, трудовій, хобі).

Виявилось, що є певні гендерні особливості об'єктів заздрощів. Так, для представниць жіночої об'єкти заздрощів, в яких проявляються проблеми стосунків і міжособистісної взаємодії, складають більше половини всіх указаних ними об'єктів переваг, у юнаків ці ситуації, хоч і стоять також на першому місці за кількістю їхніх зазначень, мають меншу серед інших частку. А от об'єкти заздрощів, пов'язані з актуальною діяльністю, виконанням обов'язків частіше турбують представників чоловічої статі, ніж учасниць дослідження – представниць жіночої статі.

Також можемо дійти висновку, що заздрощі – це результат соціальних взаємин. Адже якщо досягнення іншого – це насичена праця, то йому не заздять, а якщо це результат фарту чи допомоги інших, то заздрощі це до легкого здобутку. Як можна зробити висновок із відповідей учнів, заздрощі активно проявляються якщо суб'єкт переваги, виставляє на публіку об'єкт переваги. З іншого боку оцінювання справедливості/несправедливості та важкості/легкості у досягненні блага носить здебільшого суб'єктивний характер.

Визначені в ході дослідження основні поведінкові реакції на успіх іншого в актуальній сфері можуть бути об'єднані в такі типи:

- конструктивні реакції на успіх іншого – суперництво, захоплення іншим;
- неконструктивні пасивні реакції – деструктивні депресивні заздрощі, що проявляються, як депресія, самозвинувачення через неможливість досягнути бажаного.
- неконструктивні активні реакції – деструктивні активні заздрощі, що проявляються, як мотивація відібрати/нівелювати / зруйнувати перевагу іншого в актуальній сфері.

Найбільша частка респондентів (54%) вдається до пасивних деструктивних заздрощів. Усвідомлюючи нерівні можливості щодо набуття бажаного, старшокласники бажають невдач, тому, хто ним володіє, але при цьому не вдаються до активних дій, що

можуть нашкодити об'єкту переваги. Такі учні радіють поразкам конкурентів та важко переживають успіхи суперників, проте не показують цього. Адже, як зазначає К. Муздибаєв: «Спостерігаючи чужі успіхи, досягнення та звершення, людям властиве недоброзичливе ставлення, негативізм до того, кому заздять. Вони не приймають цю людину з тими зусиллями, які вона доклала, не переносять на себе її кроки і не прагнуть поетапно йти до цілі, єдине бажання, котре не полишає заздрісних людей, – отримати результат» [7, с.39]. За результатами кореляційних зв'язків нами визначено, що пасивні деструктивні заздрощі (шкали депресивної заздрісності опитувальника Т.Бескової) проявляються у старшокласників з більш високим рівнем усвідомлення власної причетності до негативних подій життя (шкала «Інтернальність у сфері невдач» (ІН) опитувальника «Рівень суб'єктивного контролю») ($r=0,29$ за $p<0,01$), а також проявами комунікативної закритості, проблемністю у встановленні міжособистісних стосунків (фактор А тесту Р.Кеттелла) ($r=-0,23$ за $p<0,01$). Такі учні уникають ризикованих ситуацій та тих ситуацій, де можливе самовираження. Остання властивість також виступає фактором зростання пасивності під час зустрічі з життєвими труднощами (шкали пасивного копінгю опитувальника Р. Лазаруса (КП)) ($r=-0,24$ за $p<0,01$). Крім того, пасивні заздрощі тим більше проявляються в респондентів, чим менше вони вважають можливим впливати на події свого життя (показники шкали «Загальної інтернальності» (ЗІ)) ($r=-0,20$ за $p<0,05$).

Активні деструктивні заздрощі проявляються у 32% опитаних. Усвідомлюючи власні обмежені можливості, старшокласники бажають встановити суб'єктивну справедливість, під якою учні розуміють знищення/нівелювання переваги, зокрема поширення пліток, наклепів, негативізм у ставленні до того, хто володіє бажаним. Активні деструктивні заздрощі пов'язані, навпаки, з емоційною нестійкістю, лабільністю настрою (фактор С опитувальника Р.Кеттелла «Емоційна стійкість» (С)) (слабкий зворотній кореляційний зв'язок $r=-0,25$ за $p<0,01$); тривожністю (фактор О опитувальника Р.Кеттелла «Впевненість-тривожність» (О)) (помірної сили прямий кореляційний зв'язок $r=0,38$ за $p<0,01$), а також високим рівнем переживання результативності самореалізації (шкала опитувальника «СЖО» «Результат життя» (Рж)) ($r=0,32$ за $p<0,05$). Чим більше вони орієнтовані у своїх діях на зовнішнє схвалення, задоволення тільки власних потреб (шкала «Орієнтація на Я» (ОЯ) «Орієнтаційної анкети

спрямованості особистості» Б.Басса) ($r=0,294$ за $p<0,01$) і чим менше респонденти проявляють здатність свідомо діяти відповідно до ззовні заданих норм, бути наполегливими й відповідальними (фактори G P.Кеттелла) ($r= -0,26$ за $p<0,01$).

Було виявлено, що існують певні особливості в тому, до яких реакцій на успіх іншого вдаються учасники дослідження – представники різної статі. У цілому більш «чоловічою» виявилася стратегія зрівнятися з іншим, досягти бажаного, або якщо це неможливо, то відібрати його. Дівчата частіше вдаються до захоплення успіхами інших, самозвинувачення через неможливість досягнути бажаного, нівелювання переваги.

Результати дослідження особливостей різновидів заздрисності дозволяє зазначити, що об'єктами заздрощів виступають: матеріальні переваги, переваги соціальної адаптації, індивідуальні переваги, переваги в актуальній сфері.

Представники раннього юнацького віку вдаються до конструктивних реакцій на успіх іншого – суперництво, захоплення іншим; неконструктивних пасивних реакцій – депресія, самозвинувачення через неможливість досягнути бажаного (деструктивні пасивні заздрощі); неконструктивних активних реакцій – мотивація відібрати/ нівелювати / зруйнувати перевагу іншого в актуальній сфері (деструктивні активні заздрощі).

Респонденти, яким притаманні *пасивні деструктивні заздрощі*, характеризуються більшою комунікативною закритістю, напруженням у побудові стосунків, але водночас – актуальністю мотивації, пов'язаної саме з потребою бути соціально прийнятими, відчувати приналежність до групи, бути включеним до групових процесів, високими показниками суб'єктивної інтернальності в сфері несприятливих життєвих подій: їм більше, ніж іншим респондентам, властиво перейматися почуттям провини і власної причетності до невдач, домінують стримування і контроль емоцій, прийняття провини.

Активні деструктивні заздрощі визначаються орієнтацією на задоволення лише власних потреб, неадекватно завищеною самооцінкою, властивий низький рівень задоволеності результативністю, процесом життя, фіксація на внутрішніх переживаннях із проявами агресії, спостерігається відсутність здатності планувати та коригувати діяльність, долати перешкоди, бути наполегливим.

Розробка психокорекційної програми, спрямованої на подолання заздрисності шляхом корекції виділених чинників, стане подальшим етапом наших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Бескова Т.В. Соотношение понятий «зависть» и «соперничество» / Т.В. Бескова // Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических и технологических условиях: материалы всеросс. науч.-практ. конференции. – Саратов : КУБиК, 2010. – С. 46–51.
2. Бескова Т.В. Социальная психология зависти / Т.В. Бескова. – Саратов : ИЦ Наука, 2010.
3. Бескова Т.В. Соотношение характеристик зависти и субъективного благополучия личности / Т.В. Бескова, Р.М. Шамионов // Личность как субъект инноваций: сборник научных трудов. – Чебоксары, 2010. – С. 61–71.
4. Бондаренко О.Р. Психологическое консультирование: зависть и психическое здоровье / О.Р. Бондаренко, У. Лукан // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – Серия «Социология. Психология. Философия». – 2008. – № 2. – С. 265–273.
5. Куницына В.Н. Нарушения, барьеры, трудности межличностного неформального общения / В.Н. Куницына // Актуальные проблемы психологической теории и практики. СПбГУ, 1995. – С. 82–92.
6. Лабунская В.А. Зависть, безнадежность и надежда как способы преобразования бытия субъекта / В.А. Лабунская // Личность и бытие: субъектный подход. Личность как субъект бытия: теоретико-методологические основания анализа – Краснодар: КГУ, Просвещение – Юг, 2005. – С. 120–137.
7. Муздыбаев К. Завистливость личности / К. Муздыбаев // Психологический журнал. – Т.23. – №6. – М., 2002. – С.39–48.
8. Муздыбаев К. Эгоизм личности / К. Муздыбаев // Психологический журнал. – Т.21. – №2. – М., 2000. – С. 27–39.
9. Ben-Zeev A. Envy and Jealousy / A. Ben-Zeev // The Canadian Journal of Philosophy. – №20. – 1990. – P. 487–516.
10. Clanton G., Smith L.G. Jealousy / G.Clanton. Lanham: Univ. Press of America. 1977. – P. 34–56.
11. Dunn J., Brown J., Beardsall L. Family talk about feeling states and children's later understanding of others emotions / J. Dunn, J. Brown, L. Beardsall // Devel. Psychol. – 1991. – V. 27 (3). – P.448–455.
12. Whiterhurst R. N. Jealousy and American Values / Eds. Clanton G., Smith L.G. Jealousy. – Lanham : Univ. Press of America, 1977. – P . 136–139.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Beskova T.V. Sootnoshenie ponjatij «zavist'» i «sopernichestvo» / T.V. Beskova // Lichnostnoe i professional'noe razvitie cheloveka v novykh social'no-jekonomicheskikh i tehnologicheskikh uslovijah: materialy vseross. nauch.-prakt. Konferencii. – Saratov : KUBiK, 2010. – S. 46–51.
2. Beskova T.V. Social'naja psihologija zavisti / T.V. Beskova. – Saratov : IC Nauka, 2010.
3. Beskova T.V. Sootnoshenie karakteristik zavisti i sub#ektivnogo blagopoluchija lichnosti/ T.V. Beskova R.M. Shamionov // Lichnost' kak sub#ekt innovacij: sbornik nauchnyh trudov. – Cheboksary, 2010. – S. 61–71.
4. Bondarenko O.R. Psihologicheskoe konsul'tirovanie: zavist' i psihicheskoe zdorov'e / O.R. Bondarenko, U. Lukan // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo. – Serija «Sociologija. Psihologija. Filosofija». – 2008. – № 2. – S. 265–273.
5. Kunicyna V.N. Narushenija, bar'ery, trudnosti mezhlichnostnogo neformal'nogo obshhenija / V.N. Kunicyna // Aktual'nye problemy psihologicheskoi teorii i praktiki. SPbGU, 1995. – S. 82–92.
6. Labunskaja V.A. Zavist', beznadezhnost' i nadezhda kak sposoby preobrazovanija bytija sub#ekta / V.A. Labunskaja // Lichnost' i bytie: sub#ektnyj podhod. Lichnost' kak sub#ekt bytija: teoretiko-metodologicheskie osnovanija analiza – Krasnodar: KGU, Prosveshhenie – Jug, 2005. – S. 120–137.
7. Muzdybaev K. Zavistlivost' lichnosti / K. Muzdybaev // Psihologicheskij zhurnal. – T.23. – №6. – M., 2002. – S.39–48.
8. Muzdybaev K. Jegoizm lichnosti / K. Muzdybaev // Psihologicheskij zhurnal. – T.21. – №2. – M., 2000. – S. 27–39.

O.I. Kutsan. Differences and peculiarities of envy varieties in early adolescence. The article analyzes the results of empirical investigation of envy varieties in early adolescence. We consider envy as a system of relations between personality and different sides of objective reality (benefits), which determines the socio-psychological attitude to success (better achievements, possibilities, results) and is accompanied by a set of negative emotions, is motivated to overcome subjective inequality and neutralize advantages of others.

It is noted, that typical objects of envy regard physical, social, relevant activity and personal sphere. It is established that dissatisfaction with

current needs and awareness of other benefits, internal dissatisfaction transferred to interpersonal interaction and individual level of functioning. The study covers the following types of envy: constructive, which manifested envy as motivation to equal or surpass the success of the opponent (provided by 36% of respondents) and destructive, which jealousy manifested as motivation to select desired, but in the case of inability to achieve – ruin it. It is determined that the destructive envy is divided into destructive depression (34%) or destructive aggressive (21%).

The given paper investigates that these varieties mean the phenomenon of envy as a personal psychological quality and is a reflection of low self-esteem in one case and inadequately overestimated – in another. It is studied that dissatisfaction of the actual needs of leads to envy performing signal and catalytic function.

It is confirmed that the kind of destructive depressive envy, which has self-humiliating accent, is associated with low self-esteem, motivation, decision-society, negative behavioral orientation. The kind of destructive aggressive envy, which has self-centered accent, that is associated with inadequately high self-esteem, motivation to satisfy the egocentric needs, aggressive orientation. Pathogenic nature of envy directs subject's activity to the destruction of the object of envy and changes its attitude towards social environment. Based on empirical research it is concluded that basically self-sufficient individuals aren't jealous, they can positively perceived successes of others and constructively evaluate their own failures.

Key words: envy, jealousy, varieties of reactions to the success of the others, motivation to success, self-esteem, coping strategies, early adolescence.

Received February 10, 2015

Revised February 22, 2015

Accepted March 28, 2015